

Державна архівна служба України
Український інститут національної пам'яті
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського Національної академії наук України
Державний центр збереження документів НАФ

Архіви України

Науково-практичний журнал
видається з 1947 р.

№ 5-6 (316-317), 2018
вересень – грудень

Київ, 2018

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Тетяна БАРАНОВА (головний редактор),
Анджей БЕРНАТ (Республіка Польща), Ігор БОНДАРЧУК,
Валерій ВАСИЛЬСВ, Тетяна ЄМЕЛЬЯНОВА, Іван КІСІЛЬ,
Рамоюс КРАУЯЛІС (Литовська Республіка), Наталія МАКОВСЬКА,
Ольга МУЗИЧУК, Костянтин НОВОХАТСЬКИЙ, Георгій ПАПАКІН,
Валентина ПІСКУН, Руслан ПИРІГ, Юлія ПРИЛЕПШЕВА,
Світлана СЕЛЬЧЕНКОВА, Ярослав ФЕДОРУК,
Тарас ЧУХЛІБ, Микола ЩЕРБАК

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій
та не несе відповідальності
за достовірність наведених ними даних

«Архіви України» on-line:

<http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/>

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Au/index.html

«Архіви України», № 5-6, 2018. Науково-практичний журнал.
Видається з 1947 р.

Свідоцтво про реєстрацію: КВ 18783-7583ПР від 28.03.2012 р.

Журнал «Архіви України» включений до Переліку
наукових фахових видань України
(наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 4 липня 2014 р.)

© Державна архівна служба України, 2018
© Український інститут національної пам'яті, 2018
© Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України, 2018
© Державний центр збереження документів НАФ, 2018

З М І С Т

Статті та повідомлення

<i>Зворський С. Л.</i> Активізація взаємодії архівів і бібліотек — вимога часу	7
<i>Клименко Т. А.</i> Цифровізація процесів архівної справи та діловодства як пріоритет діяльності Державного архіву Черкаської області	22

Огляди джерел та документальні нариси

<i>Безгинська К. М., Лисенко Т. А.</i> Шлях милосердя: діяльність Товариства Червоного Хреста на Луганщині (1918–2018 рр.)	27
<i>Булгакова Т. О.</i> До 180-річчя відкриття Інституту шляхетних дівчат у Києві (за документами Державного архіву м. Києва)	41
<i>Гречко М. В.</i> «Такой образчик хлеба я оставил моим детям ... на назидание» (унікальна знахідка – хліб часів Голодомору 1932–1933 років у документах ЦДАГО України)	46
<i>Доліновський В., Слюсарек К.</i> Податкові документи 1780-х років як джерело до історії галицьких міст	56
<i>Дубовик О. С.</i> Олесь Гончар у документах ЦДАМЛМ України (до 100-річчя від дня народження)	72
<i>Ийслуу А. Е.</i> Призначення чиновників на державні посади в період правління Миколи I (1825–1855): між покровительством і здібностями	81
<i>Касян Л. Г.</i> Аудіовізуальні документи у процесі формування історичної пам'яті	91
<i>Семков В. Г.</i> Радіоскрипти радіо «Свобода» як джерело інформації про події в Україні другої половини ХХ століття	100
<i>Тихенко В. О.</i> Повернення культурної спадщини української діаспори (за документами ЦДАЗУ)	109
<i>Шаповал А. І.</i> Співпраця В. М. Перетца з Науковим товариством імені Шевченка через призму листів ученого до М. С. Грушевського	117

Публікація архівних документів

<i>Батрак Л. В.</i> Документи про голод в Україні 1921–1923 років (із колекції «Український музей в Празі» ЦДАГО України)	135
--	-----

<i>Гула О. Г., Гула В. Д.</i> Спогади члена ЦК Бунду Мойсея Рафеса про білостоцький період діяльності організації (1900–1902 роки) (продовження, початок у № 4(315) за 2018 р.)	155
<i>Орел Ю. В.</i> Документи про службу Януша Корчака (Г. О. Гольдшміта) під час Першої світової війни у відділі допомоги населенню, що постраждало від війни Комітету Південно-Західного фронту Всеросійського земського союзу	165
<i>Пономарьов О. М.</i> Документи щодо обстоювання Кошем території Вольностей Війська Запорозького у 1763–1765 роках	171
До 100-річчя Національної академії наук України (добірка фотодокументів). <i>Упорядник – Л. В. Любарська</i>	196

Інформація і рецензії

<i>Алексєєнко А. О., Гаранін О. Я., Ковтанюк Ю. С., Чижова О. В.</i> Відкрита дискусія «Проблемні питання дотримання авторських та суміжних прав у діяльності державних архівів» (6 грудня 2018 р., м. Київ)	210
<i>Гула О. Г.</i> Новітні тенденції у розвитку української науки (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна наука та освіта Волині», 22 листопада 2018 р., м. Володимир-Волинський)	220
<i>Коломієць Н. А.</i> Дев'ятнадцять джерелознавчі читання «Джерельний потенціал інформаційних ресурсів архівів», присвячені 100-річчю від дня народження професора Марка Варшавчика (5 грудня 2018 р., м. Київ)	228
<i>Палієнко М. Г.</i> Актуальні питання захисту персональних даних та збереження приватних архівів на 28-му Міжнародному архівному форумі у м. Трієст (Італія)	234
<i>Паламарчук Л. В., Чернятинська Ю. Г.</i> Стажування українських архівістів у державних архівах Польщі	244

CONTENTS

Articles and Notices

<i>Zvorskyi S. L.</i> Activating the interaction of archives and libraries is a requirement of time	7
<i>Klymenko T. A.</i> The Digitalization of Processes of Archival Affairs and Record Keeping as the Priority in Activity of the State Archives of Cherkasy Region	22

Sources Reviews and Documentary Essays

<i>Bezhynska K. M., Lysenko T. A.</i> The Path of Mercy: the Activities of the Red Cross in Luhansk Region (1918–2018)	27
<i>Bulhakova T. O.</i> The 180th Anniversary of the Opening of the Institute of Noble Girls in Kyiv (on the Documents of the State Archives of Kyiv)	41
<i>Hrechko M. V.</i> «I Left Such a Sample of Bread to my Children... as Edification» (a Unique Find is the Bread of the Holodomor of 1932–1933 in the Documents of the Central State Archives of Public Organizations of Ukraine)	46
<i>Dolinovskiy V., Slyusarek K.</i> Tax Documents of the 1780s as a Source for History of Galician Cities	56
<i>Dubovyk O. S.</i> Oles Honchar in Documents of the Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine (to the 100th Anniversary of the Date of Birth)	72
<i>Yishuu A. E.</i> Appointment of Officials to Public Office During the Reign of Nicholas I (1825-1855): Between Patronage and Abilities	81
<i>Kasyan L. H.</i> Audio-visual Documents in the Process of Formation of Historical Memory	91
<i>Semkov V. H.</i> The Radioscripts of Svoboda Radio as the Source of Information on the Events Held in Ukraine During the Second half of 20th century	100
<i>Tykhenko V. O.</i> Returning of the Cultural Heritage of the Ukrainian Diaspora (According to the Documents of Central State Archives of Archival Ucrainica)	109
<i>Shapoval A. I. V. M.</i> Peretts's Cooperation with Scientific Society Named After Shevchenko through a Prism of his Letters to Scientist to M. S. Hrushevsky.	117

Publication of Archival Records

<i>Batrak L. V.</i> Documents on the Famine in Ukraine in 1921–1923 (on the «Ukrainian Museum in Prague» Collection of the Central State Archives of Public Organizations of Ukraine)	137
---	-----

<i>Hula O. H., Hula V. D.</i> The Memories of Bund Central Committee Member Moisei Rafes about the Bialystok Period of the Organization's Activities (1900–1902) (continuation, beginning in 4 (315), 2018)	155
<i>Orel Yu. V.</i> The Documents on the Work <i>и</i> а Janusz Korczak (H. Goldszmidt) During the First World War in the Department of Aid to the People Affected by the War of the Committee of the Southwestern Front of the All-Russian Zemstvo Union.	165
<i>Ponomarev O. M.</i> Documents on Kish Advocacy of Territories of Liberties of the Zaporozhian Army in 1763–1765	171
The 100th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine (a Photo Collection). <i>Complier</i> — L.V. Lyubarskaya	196

Information and Reviews

<i>Alekseenko A. O., Haranin O. Ya., Kovtaniuk Yu. S., Chyzhova O. V.</i> The Open Discussion «The Problems of Copyright and Related Rights in the Activity of State Archives» (December, 6, 2018, Kyiv)	210
<i>Hula O. H.</i> Recent Trends in the Development of Ukrainian Science (on the Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Modern Science and Education of Volyn», November 22, 2018, Volodymyr-Volynskiy)	220
<i>Kolomiets N. A.</i> The 19th Source Study Readings «The Source Potential of Informational Resources of Archives» Dedicated to the 100th Anniversary of the Date of Birth of Professor Mark Varshavchuk (December, 5, 2018, Kyiv)	228
<i>Palienko M. H.</i> Topical Issues on Protection of Personal Data and Preservation of Private Archives at the 28th International Archives Forum in Trieste (Italy)	234
<i>Palamarchuk L. V., Chernyatynska Yu. H.</i> Training of Ukrainian Archivists in the State Archives of Poland	244

УДК 930.253:94(477)«1763/1765»

О. М. ПОНОМАРЬОВ*

**ДОКУМЕНТИ ЩОДО ОБСТОЮВАННЯ КОШЕМ
ТЕРИТОРІЇ ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО
У 1763–1765 РОКАХ**

На підставі неопублікованих документів подано перебіг подій 1763–1765 років, коли Новосербське і Новослобідське поселення були претворені у Новоросійську губернію, поряд із чим запорожцям з боку царської влади чинилися утиски шляхом територіальних обмежень та поселенням слобідчан на землях Бугогардової паланки.

Ключові слова: Олексій Мельгунов, Петро Калнишевській, Кіш, утиски; обмеження; слобідські поселення; Бугогардова паланка; полковник, рапорт; Вольності Війська Запорозького; річки Корабельна, Помічна, Грузька, Костувата, Лозувата, Сугакля, Чорний Ташлик; урочища; селища Бешбайраки, Лиса Гора, Піщаний Брід.

Важливим джерелом для вивчення історії Запорозької Січі є документи Архіву Коша Нової Запорозької Січі (1734–1775 рр.), які донесли до нашого часу увесь шал і напругу дипломатичної, економічної і мало не збройної боротьби запорожців із представниками царського уряду за збереження своїх прав і свобод, а головне – земель.

Із заснуванням фортеці Св. Єлисавети і Нової Сербії (1754 р.), а також Новослобідського козачого полку (1753 р.), території яких упритул підійшли до Вольностей Війська Запорозького, зокрема до Бугогардової паланки, царський уряд почав поступовий наступ на Запорозьку Січ. Робилося це за допомогою їхніх вірних служак і поплічників – російських військових. В іменному імператорському указі від 11 червня 1763 р., зокрема, йшлося про призначення генерал-поручика Олексія Мельгунова командиром над новосербськими і новослобідськими поселенцями: «ему Мельгунову команду иметь, как над тем [Новосербским] корпусом, так и над всем Новослободским поселением и крепость Святыя Елисаветы»¹.

Згодом, 3 вересня 1763 р., генерал промеморією повідомляв Кошеві, що, відповідно до імператорського указу, йому «Новосербской корпус и Слободское поселение препоручено... в главное ведомство»². Далі Олексій Мельгунов закликав Кіш, аби «прекращены были чинившияся

* Пономарьов Олександр Михайлович – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу давніх актів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

дони́не от казаков запорожских слободским поселенцам обиды и разорения», які відбувалися через захоплення запорозьких земель. Також вказувалося, що він має «до будущих впредь обстоятельств и рассмотрения отмежевать только ту землю, начав от Днепра, коя слободским селением занята»³. Це був тривожний сигнал, оскільки вже існувала 20-верстна, т. зв. «глебовская линия», якою була оточена фортеця Св. Єлисавети, нібито для забезпечення її від нападників та здійснення господарської діяльності поселенців.

Стосовно нової межі, відомої в історіографії як «мельгуновская линия», сам Мельгунов повідомляв, що він «определил быть оной меже от устья реки Самоткани и от оной вверх до излучины выходящей из Слободского полку, а от той излучины на проведенную в натуре дватцетыверстную от Новой Сербии черты, по которой весты даже до самой реки Черного Ташлика, а как далѣе определить о том впредь же рассмотрение учинится»⁴. Поряд із цим, генерал закликав кошового, аби козаки не заходили в слобідські поселення, а саме за р. Самоткань і 20-верстну межу⁵.

Тоді ж Кошем було отримано прохання надіслати депутатів для проведення опису земель і зйомки місцевості, для подальшого встановлення кордону між новосербськими і новослобідськими поселеннями з одного боку, та запорозькими землями – з іншого⁶. В той же час Олексій Мельгунов у промеморії від 28 жовтня 1763 р. намагався заспокоїти Кіш, підкреслюючи, що «совсем же та межа нынешнею осенью окончана не будет, а останется до будущей весны», і що про початок робіт він обов'язково повідомить⁷.

Вже у березні 1764 р. київський генерал-губернатор Іван Глебов поставив Кіш перед фактом щодо необхідності створення Генеральної карти Вольностей Війська Запорозького, відповідно до указу Катерини II від 5 грудня 1763 р., в якому наказувалося зробити опис «всем запорожским мѣстам и угодям, как спорным, так и не спорным... как порозжих, так і старинных запорожских, і вновь занятых зимовников, и владеемых мест и дачь», залучивши для цього військових інженерів та геодезистів з фортеці Св. Єлисавети⁸. Поряд із цим у серпні 1764 р. із метою встановлення прав запорожців на їхні землі було затребувано надіслати копії документів щодо права володіння⁹.

Тим часом у Петербурзі йшло жваве обговорення питань щодо запорозьких територій. 22 березня 1764 р. на доповідь сенаторів Микити та Петра Паніних щодо іменування Новосербського поселення Новоросійською губернією Катерина II наклала резолюцію, де йшлося, що «представляемый в подносимой карте угол земли к нынешней границе Новосербского селения, от верховья реки Ингул косою линиею до местечка Орел, лежащего у польской границы при реке Синюхе, так, как на поднесенной карте красною линиею назначено, из степи, присвояющей

теперь запорожцами (виділення наше – *О. П.*), повелеть к тому селению, для представленных причин, прибавить, а потом всю землю того селения разделить, как в плане представлено ж, на округи...»¹⁰.

Катерина II дуже уважно ставилася до вивчення питання щодо розмежування, намагаючись показати себе дбайливою матінкою-государинею, а в той же час готувалася безжально відшматовувати від Запорозьких Вольностей все нові й нові території. Вже у наступному місяці (30 квітня 1764 р.) питання про запорозькі землі, яке раніше вже розглядалося імператрицею, було вирішено і оформлено у Сенаті. Генерал Олександр Ісаков повідомляв Кошеві, що в «представляемой в подносимой ея императорскому величеству картѣ угол земли к селению Новороссийской губернии по реке Ингулу косою линиею назначено из степи запорожской прибавить», у відповідності з чим «объявленные места... показанные картою, принадлежащие Новороссийской губернии места и межуются, а не в настоящих ныне имеющихся Сечи Запорозьской дачах»¹¹.

У зв'язку із заборонаю безпосередньо звертатися до імператриці, Кіш неодноразово писав із приводу заселення слобід до гетьмана Кирила Разумовського, зокрема у лютому 1764 р.¹² та пізніше – у жовтні того ж року. Так, у донесенні Коша (від 12 жовтня 1764 р.) гетьману Кирилу Розумовському йшлося про насипання «могилок» по вершинах урочищ Корабельна, Помічна, Грузька і у Бешбайраках інженер-поручиком Єгором Араповим, у зв'язку з чим гетьмана уклінно просили, аби він клопотався у вищих за нього інстанціях щодо заборони в'їзду новослобідських мешканців для поселення хуторами, для заготівлі дров та інших «прокористований» за глебовську лінію¹³. Однак це донесення залишилося без відповіді, оскільки у листопаді 1764 р. інститут гетьманства було скасовано.

Поряд із цим на вимогу Коша бугогардові полковники споряджали команди для перевірки наявності новослобідських поселень у межах паланки. Так у рапорті бугогардового полковника Кирила Темного Кошеві (березень 1764 р.) показано його спробу здійснити інспектування поселень пилипонів біля селищ Лиса Гора та Піщаний Брід. Проте російський капітан Олексій Жихарев зі своєю командою не допустив козаків це зробити. Він напругу погрожував, що у разі проїзду запорозької команди до Лисих Гір і Піщаного Броду він буде переслідувати бугогардівців, і більш того, «буду бить, как на неприятеля, и всех вас переловлю, и как воров отишло в Елисавет», аби не перетинали новий кордон по р. Корабельна¹⁴. Пізніше, у вересні 1765 р., командами бугогардових козаків було виявлено на Кам'януватій Сугаклії вісім хуторів, які належали різним мешканцям слободи Грузької та фортеці Св. Єлисавети, а також п'ять на Чорному Ташлику, які були власністю мешканців слобід Виска та Плетений Ташлик¹⁵. Перелік цих поселень із зазначенням імен їхніх власників було подано до Коша.

Шкода Запорозьким Вольностям завдавалася не тільки новослобідськими поселенцями, а й російськими військовими й козаками малоросійських полків, які стояли заставами на кордоні паланки. Так, в одному з рапортів (від 26 червня 1764 р.) Кирило Темний повідомляв Кошеві, що козаки городові і компанійських полків, які стоять заставою в Орловському шанці, безперешкодно заходять у військові дачі, де «чинят вим'яючихся понад Бугом плавнях вирубом немалую пустошь и уездят упорно по сю сторону Карабилного и к Лусканевым, и рубают им'яющеся понад берегом и помежду скелями дерево»¹⁶.

Кіш, відповідно до отриманих рапортів про це та інше, скаржився далі. Так, у своїй промеморії до коменданта фортеці Св. Єлисавети (від 6 липня 1764 р.) зазначав, що «в запорожских дачах» на їхньому боці, не доходячи «глебовской линии» на річках Костувата й Лозувата стоять команди малоросійських козачих полків «и войсковим лесам и протчим угодиям, вырубкою дерева и вибоем к козбъ годних трав, пустош немалую чинят»¹⁷.

У своїх рапортах бугогардові полковники – спочатку Кирило Темний, а згодом Яків Біда – повідомляли Кошеві, що під час інспектування паланки вони виявляли слобідські поселення пилипонів понад р. Чорний Ташлик та «могилки» по вершинах річок Корабельна, Мигійський Ташлик, Помічна, Грузька, які були насипані російськими військовими. Так, у відповідь на запитання бугоградового полковника він почув від компанійців: «не знаю, нащо москалѣ сиплют и здесь розмѣрили, скрозь сказуют, якобы здесь город будут осажувать»¹⁸.

У рапорті бугогардового полковника Якова Біди Кошу (від 7 серпня 1765 р.) йшлося, що «новозаводимые футора, також посипанные гранню могилы болшые, кои мною в нынѣшной объезд найдены в Сугаклийских вершинах, а начавшиесь от сербских дач» по обидва боки р. Чорний Ташлик вбік до р. Синюха «от Сугаклийских вершин до Пешаного Броду, и якие вблизиности за оною новою чертою посепанние могилы каждой слободе и пилиповцям (старовіри-пилипони – *О. П.*) границею, дабы одны до других в дачи к прокористованию не вездили, поразброшевал»¹⁹. Проте далі полковник не поїхав, оскільки не знав точного розмежування: «дале ехать, яко я и из козаков здешных ништо, веденной... генералом Глѣбовым черти не знае, поопасувался»²⁰. Також полковник повідомляв, що від Лисої Гори в напрямку до слободи Орел «по Карабелне степу отмежуется». Та ще й ніби від тієї межі «на какуюсь государственную надобность» на 30 верст «землѣ войсковой приймется»²¹.

На думку запорожців, ситуацію можна було переломити лише безпосередньо звернувшись до Катерини II. З цією метою на початку січня було відряджено делегацію від Коша.

Відразу після повторного обрання на Військовій Раді (3 січня 1765 р.) кошовим отаманом Петра Калнишевського, він разом із депутатами від

Коша відправився до Петербурга. Починаючи з кінця березня 1765 р., у столиці отаман тривалий час обстоював права запорожців на свою землю. У чолобитній (від 4 січня 1765 р., а поданій 30 березня) до Катерини II йшлося, посилаючись на грамоти польських королів та універсали гетьмана Богдана Хмельницького, що під тиском уряду запорожці втратили землі, взяті під новосербське та новослобідське поселення. І що зараз вже зайняті землі й за цією межею, «начав от Мигейского острова [на Бугѣ] по вершинам Мигейского Ташлыка до Лысых Гор, оттоль по вершине Корабельной, да по вершинам рр. Помочной и Грузкой и четыре байрака, называемые Беш-Байраки»²². Також наголошувалося на тому, аби 20-верстна відстань навколо фортеці Св. Єлисавети не розширювалася, а землі за р. Оріль та вздовж р. Самара були й надалі збережені за козаками, що напряду було пов'язано з економічним буттям січовиків.

7 червня 1765 р. Петро Калнишевський писав до Коша, що справа знаходиться на розгляді не в Сенаті, а в імператорському палаці, куди запорожці привезли карти Вольностей Війська Запорозького. Висловлюючи сподівання на позитивне рішення порушених питань, кошовий отаман тим часом закликав запорожців до заселення місцин понад р. Оріль та, зокрема, в Бешбайраках, мотивуючи це тим, що ці краї, хоч і відходять під Новоросійську губернію, наразі є незаселеними²³.

26 серпня 1765 р. Петру Калнишевському в Зимовому палаці в усній формі у присутності сенаторів Микити Паніна, Захара Чернишова, Олександра Вяземського було обіцяно, що землі Нової Сербії належатимуть запорожцям, а для потреб фортеці буде відведено двохверстну межу²⁴. Було видно, що до проблем запорожців царський уряд ставиться нещиро, а подекуди й блюзнірськи. Російська імперія, в плани якої не входило збереження прав і свобод запорожців, усіляко намагалася поступово захоплювати їхні землі, поселяючи слобожан на відібраних територіях. Це підтверджується ордером (від 25 серпня 1765 р.) малоросійського генерал-губернатора Петра Рум'янцева Кошу, в якому заборонялося обмежувати новоприбулих поселенців в їхньому бажанні осісти на запорозьких землях²⁵.

Пізніше, 19 квітня 1766 р., граф Захар Чернишов на словах передав майже те саме, що і минулого року: «новосербские и елисаветские мѣста Войску по-прежнему отдадутся, и Самар вся по самую Орель во владѣнии вашем (козаків – *О. П.*) останется». Однак зазначалося і про зведення на вказаних річках двох фортець, «одна от другой дальностию на 60 верст и для пастбы и сенокосу лошадям той команды около каждой крѣпости на двѣ версти отведется», а щодо прохання запорожців не будувати фортеці було сказано, «что в крѣпостях надобность государственная, и чтоб не быть им, то того сделать невозможно»²⁶.

Земельне питання вкотре розглядалося імператрицею ще 10 липня 1766 р. у присутності царських можновладців, причому вона особисто

намагалася з'ясувати всі обставини проведення кордону, який відмежовував територію Вольностей Запорозьких. Катерина II, як писав Петро Калнишевський до Коша, уважно розглядала плани «три часа, между чем, якобы признав некоторую сумнительность, тогда не апробуя (не затверджуючи – *О. П.*) изволила удержать у себе для глубочайшего рассмотрения, по коему и по ся поры никакой резолюции нет»²⁷.

Зрештою усі сподівання Війська Запорозького відстояти недоторканими свої володіння розбилися об байдужість царської влади, яка поступально і планомірно просувалася до Чорного моря, змітаючи все, що заважало їй на шляху до поставленої мети. Обмеження прав і свобод запорожців, захоплення їхньої території шляхом проведення спочатку двадцятиверстної «глебовской», а згодом тридцятиверстної «мельгуновской» ліній були лише черговим кроком Петербурга до остаточного знищення Запорожжя у 1775 р.

Документи публікуються вперше. Їх археографічне опрацювання здійснено відповідно до «Методичних рекомендацій по підготовці до видання «Архіву Коша Нової Запорозької Січі»²⁸. Текст подається автентично, стилістику й орфографію збережено, пунктуацію уточнено, виносні літери внесено в рядок і виділено курсивом. Слова під титлами на зразок: гпдну, гспдну, гедарь, гдаря, нне, ннѣшний, Стие тощо не розкривалися.

¹ Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1-е. Т. XVI. СПб., 1830. С. 297.

² ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів, м. Київ). Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 1-а.

³ Там само. Арк. 1-а зв.

⁴ Там само. Арк. 1-а зв.

⁵ Там само. Арк. 1-а зв.

⁶ Скальковский А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. В 3 ч. Изд. 3-е. Ч. II. Одесса. 1885. С. 255–256.

⁷ ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 13.

⁸ Там само. Арк. 25.

⁹ Скальковский А. История Новой Сечи... В 3 ч. Изд. 2-е. Ч. II. Одесса. 1846. С. 290–291.

¹⁰ Полное собрание законов... Т. XVI. СПб., 1830. С. 658–659.

¹¹ ЦДІАК України, ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 65.

¹² Скальковский А. История Новой Сечи... В 3 ч. Изд. 2-е. Ч. I. Одесса. 1846. С. 66–68.

¹³ ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 165. Арк. 60 і зв., 65 і зв.

¹⁴ Там само. Спр. 151. Арк. 31.

¹⁵ Там само. Спр. 165. Арк. 49.

¹⁶ Там само. Спр. 151. Арк. 36.

¹⁷ Там само. Спр. 99. Арк. 165.

¹⁸ Там само. Спр. 165. Арк. 57.

¹⁹ Там само. Спр. 151. Арк. 48.

²⁰ Там само.

²¹ Там само. Арк. 48 і зв.

²² Скальковский А. История Новой Сечи... В 3 ч. Изд. 3-е. Ч. II. Одесса. 1885. С. 277.

²³ Там само. С. 281–282.

²⁴ ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 175. Арк. 245.

²⁵ «Рекомендую вам в сходствие посланных от гдина генерал-порутчика и ковалера Фонбранта предложении о нечинении поселяющимся на отведенных для того в степи местах людям помешательства, а особливо какова-либо грабительства; что сие селение делается по всевысочайшей ея ива воли непременно исполнять в ожидании по поднесенным от вас ея иву чрез нарочного посланного Петра Калнишевского челобитным всевысочайшей резолюции. И о том всем ведомства вашего до кого принадлежит знать дать, а чтобы исполнено было командирски взыскивать» // ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 67.

²⁶ ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 175. Арк. 245 і зв.

²⁷ Там само. Арк. 245 зв.

²⁸ Гісцова Л. Методичні рекомендації по підготовці до видання «Архіву Коша Нової Запорозької Січі». Київ, 1992. С. 12–20.

№ 1

1763 р., жовтня 28. Фортеця Св. Єлисавети. – Промеморія головного командира Новосербського поселення Олексія Мельгунова Кошеві про початок проведення розмежування між запорозькими землями та новослобідськими поселеннями поблизу р. Самоткань

Высокоблагородный і высокопочтенный гсдинь Воиска Запорожского Низового кошевой атамань с старшиною і товариствомъ

Гсдрь мой

Письмо ваше я чрезъ присланныхъ старшинъ получилъ и во удовольствие требования вашего начатую в слободскомъ поселеніи *от* запорожскихъ дачъ между¹, сколько еѣ донне проведено, показать темъ старшинамъ велелъ. Совсемъ же та межа нынешнею осенью окончана не будетъ, а останется до будущей весны, и когда весною паки производствомъ начнется в то время вашему высокоблагородию знать дать не оставлю.

Что жь следуеъ до назначенного мною, якобы неизвесного Кошу Запорожскому урочища, показующаго межу *от* устья реки Самоткани вверхъ до выходящей излучины, о чемъ, какъ видно, Кошъ имеетъ сумнителство, то оная излучина не иное что значить, какъ толко згибъ или, попросту сказать, колена реки, і никакого Воиску Запорожскому сумнения не делает, а показывает *от* той излучины не инно, какъ напрежде проведенную двадцативерстную черту.

¹ между.

Согласно тому і заведенное до сего времени за оною чертою слободское селение, какъ ис прежняго моего писма усмотрет можете, никакихъ утеснения Запорожскому Войску делать не можетъ же, а единственно, а [!] останетца с темъ, чтобъ однимъ толко построеннымъ дворами быть, а владение иметь и впредь селениемъ приказано распространятца, не выходя за означенную черту.

О чемъ благоволите, гсдинь кошевой атаманъ с старшиною і товариствомъ, сумнение оставить і уверить себя темъ, что я никакихъ Войску Запорожскому утеснений делать не намерен, а стараюсь в наблюдении на обе стороны покоиства.

Вашего высокоблагородия, гсдря моего, с старшиною и товариством, доброжелательны слуга А. Мельгунов

Помітка: Пол. 1763 году ноября 4¹ д.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 13. Оригінал.

№ 2

1763 р., листопада 20. Фортеця Св. Єлисавети. – Промеморія головного командира Новосербського поселення Олексія Мельгунова Кошеві про неузгодженість дій між депутатами Коша і сотником Чечелем при проведенні нової межі між запорозькими землями та новослобідськими поселеннями

Высокоблагородныи и высокопочтенныи гсдинь Воиска Запорожского Низового кошевой атаманъ с тавариствомъ

Гсдрь мои

Сѹт 9 числа сего ноября пишете вы ко мне, что бывшие здесь от Коша Войска Запорожского старшины Сидоръ Нецадимъ с товарищи прибывъ в Кошъ представили, яко определенной для показания начатои в слободском поселении от запорожских дачъ межи, слободы Верблюшки [!] сотникъ Чечель, не показавъ имъ той межи, от техъ местъ, до коих она от Днепра проведена², намерень былъ в промедление напрасно времени вестъ праздно до Днепра, а от Днепра показание той меже чинить.

И потому они, видя в показаніи той имъ межи, якобы препятствие и напрасной труд, до Днепра не поехали, а возвратились в Кошъ, но то ихъ представление неправильно, ибо персонално от меня имъ было объявлено, что та межа еще толко начата, а не проведена и внешнею осенью не можетъ быть окончена.

Почему помянутому сотнику было велено ихъ, какъ по той зачатои меже, такъ и по назначеннымъ под оную урочищамъ, начавъ от Днепра, от устья реки Самоткани до излучины, выходящей вверхъ по реке Самоткане, и от оной, на прежде проведенную двадцетиверстную черту, а тою чертою до техъ местъ, пока межевщики нне прошли, провести, но оные старшины с помя-

¹ Цифру правлено.

² Слово правлено.

нутымъ сотникомъ на межу не поехали, а отехали в Кошъ, в чемъ реченной сотникъ Чечель і виннымъ не состоить.

Вашего высокоблагородия, гсдря моего, с старшиною и товариством
доброжелательныи слуга А. Мельгунов

Помітка: Пол. 1763 году декабря 1 д.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 23. Оригінал.

№ 3

1764 р., березня 9. Київ. – Ордер київського генерал-губернатора Івана Глебова Кошеві про створення Генеральної карти Вольностей Війська Запорозького; про заборону запорожцям чинити утиски новослобідським поселенцям, а останнім селитися на запорозькій землі до закінчення розмежування

Высокоблагородныи і высокопочтенныи гсдинъ Воиска Запорожского Низового кошевой атаманъ съ старшиною

По указу ея імператорскаго величества изъ Пра[ви]¹телствующаго Сената от 5 декабря 1763 году ко мнѣ присл[ан]ному велѣно, по силѣ прежде посланных из Правительствующа[го] Сената указовъ і грамотъ, всемъ запорожскимъ мѣстам и угодям[ъ], какъ спорнымъ, так и не спорным, зачавъ от слободского поселенія, при вновь определяемых от гсдина малороссійского гетмана, і крепости Святыя Елисаветы, и от Воиска Запорожьского депутатах, учинить описаніе съ точнымъ показаніем, какъ порозжих, такъ і старинныхъ запорожскихъ і вновь занятыхъ зимовников и владеемыхъ мѣсть и дачъ, употребя к тому описанію и учиненію карты из находящихся въ крепости Святыя Елисаветы инженерныхъ и геодезій афицеров, что все на распоряженіе отдано мнѣ.

И при томъ приложено присъланное въ Правительствующіи Сенатъ въ 1760 году от бывшаго въ оной же крепости Святыя Елисаветы камендантомъ бригадира Муравьева о прибавкѣ под слободское селеніе земель представленіе, и по окончаніи того описанія мнѣ, собравъ буде от кого потребно мненіи, в тонкость разсмотреть. И, согласуя с даннымъ Правительствующему Сенату июня 11 дня 1763 году именнымъ ея імператорскаго величества о умноженіи слободского поселенія высочайшимъ указом, какимъ образомъ тамошніе земли между ими и запорожцами разделить и происходимыя споры и несогласіи прекратит, // ѿ томъ обстоятельно представить в Сенатъ со мненіемъ же, присовокупя всемъ тѣмъ мѣстамъ краткое описаніе и Генералную карту, а для лутчаго изьясненія из бывшихъ при той описи афицеровъ одного прислать в Правительствующіи Сенатъ. И, чтобъ до настоящаго по тому в Сенатѣ разсмотренія і решенія, какъ от запорожцовъ слобожанамъ, такъ і от ѿныхъ запорожцамъ в нынѣшнихъ ихъ поселеніяхъ никакихъ обид і наглостей не происходило, а при томъ бы і слободскихъ селеніи в подлежащихъ мѣстахъ вновь заводимо не было, о томъ крепчайшее запрещеніе учинить к Воиску Запорожскому от гдина малороссійского гетмана, а в крепость Свтыя Елисаветы от меня.

¹ Тут і далі в документі у квадратних дужках подано пошкоджений текст.

А понеже, по силѣ высочайшего ея імператорскаго величества имянно-го указу о вышеобъявленных Заднепрских мѣстах и угодахъ, коим изъ оныхъ надлежитъ остаться для разьмноженія слободского вѣдомства крепости Свтыя Елисаветы поселенія, такожъ для Новой Сербіи и для Войска Запорожского мною обще съ гсдином генералом-порутчиком и кавалѣромъ Мелгуновымъ планъ сочиненъ, и съ нимъ гсдином генералом-порутчиком Мелгуновымъ, къ высочайшей ея імператорскаго величества апробаціи отправленъ, то в разсужденіи того и, чтоб до имѣющей быть объ ономъ высочайшей ея імператорскаго величества апробаціи, никакихъ обид и наглостей мѣжду запорожцами, Новою Сербією и слобожанами происходит не могло, и слободскихъ селеней в ненадлежащихъ мѣстахъ внов заводимо не было, о томъ посланнымъ отъ меня к находящемуся в крепости Свтыя Елисаветы гсдину генерал-маіору Исакову ордеромъ велѣно // по Новой Сербіи і по крепости Свтыя Елисаветы ко мнѣ надлежитъ наикрепчаише подтвердить і ко мнѣ репортов[ать].

А сего марта 8 дня оной гсдинъ генералъ-маіоръ Исаковъ ко мнѣ репортвалъ, что о вышеписанномъ по Новой Сербіи и по крепости Свтыя Елисаветы, кому надлежало отъ него гсдина генерала-маіора Исакова наикрепчаише подтвердить[ъ]ждено, ѿ чемъ вамъ гсдину кошовому атаману съ старш[и]ною, ведать и, чтоб отъ запорожцовъ слобожанамъ никакихъ[ъ] обидъ и наглостей не происходило, о томъ имѣете въ Воиск[е] Запорожскомъ накрѣпко жъ подтвердить.

Вашего высокоблагородія ѿхотный слуга Іванъ Глѣбовъ

Помітка: Пол. 1764 года марта 22

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 2–26. Оригінал.

№ 4

1764 р., н. р. 15 березня¹. – Рапорт бугогардового полковника Кирила Темного Кошеві про недопущення капітаном Миколою Жихаревим його команди до інспектування поселень пилипонів поблизу селищ Лиса Гора та Піщаний Брід

Ея імператорскаго величества Войска Запорожского Низового велможному и высокородному гспдну гспдну атаману кошовому Филипу Федорову зъ высокопочтеннѣишею воисковою старшиною и курѣнными атаманами

Покорній репортъ

Сего марта 15-де дня ездилъ я обійзкою вгору реки Богу для проискания воровъ в тамошнихъ мѣстахъ, не имееся ль где въ скритняхъ, и хотель заехат в Лису Гору к Пещаному Броду для провѣдованія въ тамошнихъ мѣстахъ слободского поселенія, якъ нам слихи [!] заходят, что в Пещаномъ Броду и в Лисои Горѣ, по-прежнему пилиповцѣ построились и причиняютъ козакамъ воровствомъ лошадей немалую обиду.

А какъ приехалъ в село Орель, где состоитъ капитанъ с командою Миколаи Алѣксѣевичъ Жихаревъ, которой объявилъ мнѣ, что-де я знаю куда думаете ехать, только я васъ к Лисои Гори и Пещаному Броду вездит не допущу, бо не в вашей граници те слободи состоят, і есть у меня отъ господина генерала

¹ Датовано за змістом документа..

Глебова указъ, чтобъ васъ къ тѣмъ мѣстамъ не допускат, толко вамъ до Карабелного доѣздит, а болѣе никуда. Ежели жъ будете до Лисихъ Горъ и к Пещаному Броду ѣхат, то я с командою въслѣдъ за вами буду слѣдоват и буду бит, какъ на неприятеля, и всехъ васъ переловлю, и какъ воровъ *отишлю* [!] в Елисаветъ, чтобъ знали свою границу по Карабелнѣ, а далѣ не уежчали [!] б. Что я, услышавши таковыѣ *от* вышѣписанного капитана похвалки¹, принужденъ возвратитця обратно, даби в случаи чѣго худого последоват не могло.

О чѣмъ вашей велможности зъ нижайшею покорностию репортую и, какъ повеленно будѣт, ожидаѣт имѣемъ милостивоїи резолюціи.

Полковникъ бугогардовѣй Кърило Темный з товариствомъ

Помітка: Пол. 1764 года априля 9 д.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 31. Оригінал.

№ 5

1764 р., квітня 28. Кіш. – Ордер Коша бугогардовому полковникові Кирилу Темному про заборону запорожцям чинити утиски новослобідським поселенцям, а останнім селитися на запорозькій землі до рішення Сенату щодо розмежування

Пану полковнику бугогардовому Кирилу Темному з старшиною
Ордеръ

В силѣ насланныхъ к его ясневелможности високоповелителному гспдну гспдну Малия Росіи обоихъ сторонъ Днепра² і Воискъ Запорожскихъ гетману и разныхъ ординовъ кавалеру с Правительствующаго Сената грамоти, а к гспдну генерал-аншеѣу и киевскому генерал-губернатору³ и кавалеру Глебову указа, в полученныхъ в Коше Воиска Запорожского ордерахъ обявленно⁴ *от* его ясневелможности изшедшого февраля 26 дня⁵, что по височайшому ея імва опредѣленію, всемъ запорожскимъ мѣстамъ и угодіям, какъ спорнымъ такъ и неспорнымъ, зачавъ *от* слободского поселения веленно учинит // оному гспдну генерал-аншеѣу Глебову описание и прислат в Правительствующій Сенатъ. И, чтобъ до настоящего по тому в Правительствующемъ Сенатѣ разсмотрения и рѣшения, какъ *от* запорожцовъ слобожанамъ, такъ і *от* нихъ запорожцамъ в нѣшнихъ ихъ поселенияхъ никакихъ обидъ і наглости не происходило, а притомъ би и слободскихъ селеній в неподлежащихъ мѣстахъ вновь заводимо не било.

А *от*⁶ гпдна генерала Глебова⁷ изшедшого жъ марта 22 д.⁸ по силѣ-де височайшого ея іва имянного указа⁹ о висшеобявленныхъ мѣстахъ и уго-

¹ Слово правлено.

² Написано над рядкомъ обоихъ сторонъ Днепра.

³ губернатору.

⁴ Написано на лѣвому березі.

⁵ Далі закреслено обявленно.

⁶ Далі закреслено него ж.

⁷ Написано над рядкомъ.

⁸ Далі закреслено обявленно, что.

⁹ Далі закреслено гг.

диях, коимъ ізъ оних надлежитъ остатся для размноженія слободскаго вѣдомства, и для Воиска Запорожскаго нимъ гспдном генералом-губернатором купно з генералом-порутчиком Мелгуновимъ планъ сочинень // и к височайшей ея їва апробаціи *отправленъ* и, чтоб¹ до имѣющей бит об оном височайшей² апробаціи никакихъ обидъ и наглостей между запорожцами и слобожанами проісходитъ не могло, и слободскихъ селеній в ненадлежащихъ мѣстах заводимо не било, о томъ посланним³ от него гспдна генерал-губернатора Глебова к находящомуся в крепости Стія Елисавети гспдну генералу-маіору Исакову ордером велѣнно кому надлежитъ *найкрѣпчайше* подтвердить.

А понеже в Кошѣ Воиска Запорожскаго Низоваго ізвѣстно, что *от* слободскаго поселенія некоторые люде⁴ за *отведенною* гспдномъ генераломъ Глебовимъ чертою в запорожскихъ, недалеко *от* Гарду, дачахъ при Лисой Горѣ и Пещаномъ Броду, начали селитися, гдѣ запорожские козаки, хотя намѣреваются имѣть свои жилища, но за таковымъ упорно селящимися *остаются тут* в крайной тѣснотѣ⁵.

Того ради, чрезъ сие предлагается вамъ, собрать вѣдомства своего // пристойную команду, слѣдовать с оною к онимъ людѣмъ⁶ начинающимъ селитися⁷ и ежели кто уже в тѣхъ мѣстахъ поселился, то онимъ⁸ поселенцамъ, не причиняя⁹ ї малѣишей обиди *обявитъ*, чтобъ они¹⁰ *оттол* доброволно сходили [!], яко з дачъ войсковыхъ¹¹, а когда доброволно не сойдутъ, то с нечестію будутъ высланни, и, что по сему вами учиненно *будетъ* и колико их тамъ поселилос¹², и какъ скоро сойдут¹³, в Кошѣ в обстоятелствѣ репортоватъ вскорости с нарочнимъ *непремѣнно*.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 29–30зв. Відпуск.

¹ Далі закреслено двим.

² Написано на лівому березі замість закресленого резолюції.

³ Частину слова написано на лівому березі.

⁴ Написано над рядком замість закресленого слободки.

⁵ Вставка на лівому березі гдѣ запорожские козаки, хотя намѣреваются имѣть свои жилища, но за таковымъ упорно селящимися *остаются тут* в крайной тѣснотѣ.

⁶ Написано над рядком.

⁷ Слово правлено, а далі закреслено слободамъ.

⁸ Написано над рядком кто уже в тѣхъ мѣстахъ поселился, то онимъ *замість* закресленого оние за чертою в дачахъ запорожскихъ селятятся, то находящимся в онихъ слободкахъ.

⁹ Далі закреслено имъ.

¹⁰ Слово правлено.

¹¹ Вставка на лівому березі яко з дачъ войсковыхъ *сверхъ* *отведеннихъ* под слободское *де* слова *сверхъ* *отведеннихъ* под слободское *закреслено*.

¹² Написано над рядком и колико их тамъ поселилос *замість* закресленого и сойдутъ ли те поселенци з слободомъ.

¹³ Написано над рядком *замість* закресленого и не *будетъ* ли *от* кого *вв*.

№ 6

1764 р., червня 15. – Промеморія командира Новоросійської губернії Олександра Ісакова Кошеві про неможливість виведення малоросійських команд при річках Костувата і Лозовата та поселенців при селищах Лиса Гора і Піщаний Брід, оскільки ця територія відійде до Новоросійської губернії

Высокоблагородны¹ и почтенны гсдинъ Воиска Запорожского Низового кошевой атаманъ, старъшиною и товариствомъ

Гсдръ мой

На три писма вашего высокоблагородія обявляю.

Состоящихъ при речкахъ Костоватои и Лозоватои малороссійскихъ командъ свести, также начавъшихся при Лысой Горѣ и Пещаномъ Броду и в другихъ близости оныхъ мѣстахъ селится, выслать не можно, потому что из опробованного ея імператорскимъ величествомъ о здешней губернійи плана видно, яко къ селению онои губернійи из степи запорожской часть земли прибавить велено, о чемъ и к гдину малороссійскому гетману и ковалеру графу Кирилѣ Григорьевичу Разумовскому за известіе грамота послана, почему Пещаной Брод и Лысыя Горы с тою прибавленною землею точно отоидутъ к здешней сторонѣ.

И, когда вамъ отъ Воисковой Генералной канцеляріи еще об ономъ знать не дано, то я симъ сообщаю, а к тому же малороссійскіе // команды стоятъ по извеснымъ [!] вамъ самимъ нынѣшнимъ обстоятелствамъ в защищение здешней границы, что же принадлежитъ до въѣжающихъ в настоящіе степи запорожскіе для сенокосу и о причинимыхъ здешними командами вашей обиды, о нечиненіи того отъ меня кому следуетъ накрепко подтверждено.

Вашего высокоблагородія, гсдря моего, старшыною и товариствомъ, доброжелателны слуга, генерал-майоръ и Новороссійской губернійи командиръ Александръ Исаковъ

Помітка: П. іюля 23 д. 1764 году

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 41 і зв. Оригінал.

№ 7

1764 р., вересня 13. – Рапорт бугогардового полковника Кирила Темного Кошеві про наявність слобідських поселень пилипонів над р. Чорний Ташлик; про насипання інженер-поручиком Єгором Араповим меж по верхів'ях річок Корабельна, Мигійський Ташлик, Помічна, Грузька від Лисих Гір до Бешбайраків та про чутки щодо осадження на цих землях пікінерів

Ея імператорскаго величества Воиска Запорожского Низового велможному і высокородному гспдну гспдну атаману кошовому Филипу Федорову з высокопочтеннѣишею воисковою старшиною і курѣнними атаманами

¹ Слово правлено.

Покорній репортъ

Сего течения 8 д. ездил я с козаками в обездку вгору реки Бога, и за прибытиемъ в Карабелне увестилсь *от* тамошних козаков, которые состоят на заставѣ, что определѣнной с крепости Святыя Елисаветы *от* генерала і коменданта, поручикъ инженерной для *отмежевания* войсковых земель к слободскому поселению, і при немъ два подпрапорщики да гетманцѣв *десять* человекъ і пилиповцѣв, которые *сидят* слободами понад Ташликом Чернимъ, четири человекъ. І размѣрил в Мигіи на город и *оттол* зачалъ сипать могилки по *вершинѣ* Мигіиского Ташличка, даже до Лисои Гори, и по *вершинѣ* Карабелного.

І услышавши я тое, для лучшого выростя, поехал прямо в Лису Гору. І сискалъ по сеи бокъ Лисои Гори насипанну одну могилку, и сталъ спрашивать тамо состоящего тамо с командою кумпанѣйского хоружего, для чего могилка высипанна. І онъ сказал: «я не знаю, нащо москалѣ сиплют и здесь размѣрили, скрозь сказуют, якобы, здесь город *будут* осажувать». Да кромѣ того, живущии тамо пилиповецъ сказалъ, что здесь будутъ селиться пикенери, а насъ *отсел* сведут. Роспитавши тамо, поехалъ за ним следовать, и какъ зачалъ *от* Лисои Гори сипать по *вершинѣ* Карабелного, по *вершинѣ* Помѣчной, і по *вершинѣ* Грузкой // и чрезъ Безбаираки [!]. І *отехалъ* Бешбараков [!] четири, а единъ осталъ в дачах войсковых, где и сам вышписанного поручика Егора Арапова засталъ и спрашивалъ, по чиему велению грань чинишь войсковым землямъ, сказалъ я по указу імянному и по данной мне *от* гпдна генерала і крепости Святыя Елисаветы коменданта инструкции.

О чемъ Кошъ і извѣстенъ, (а ми *от* вашей велможности в получении ордера за размежевание землѣ і понинѣ не имѣем)¹, и вишеписанного поручика болшь *межоват* войсковои землѣ не допустилъ, і доброволно з дачь войсковых *согналъ* і могилки велелъ *порозброшиват* по *вершинѣ* Помѣчной и около Бешбайраков, а по *вершинѣ* Грузкой и по *вершинѣ* Карабелного, даже до Мигіи могилки остались не *разазброшены* [!], затемъ, что немного было со мною команди, а в ставках, какъ гетманцовъ, такъ і кумпанѣйцов немалое число состоитъ. И затемъ *опасивалъс ехат*, чтобъ скрозь учиненную имъ, поручиком, грань *разбросит*, дабы, в случаии, *от* состоящих командъ малороссійских и кумпанѣйских, чего худого *последоват* не могло.

О чем, вашей велможности, с нашей покорностию репортуем, и как повелено будет с таковыми поступать, упорно вежающими в войсковые землѣ, снабдить нас высокомилостивою резолюциею не оставитъ.

Полковникъ бугогардовій Кырило Темній зъ старшиною

Помітка: П. сентября 17 д. 1764 году

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 165. Арк. 57 і зв. Оригінал.

¹ Дужки в тексті.

№ 8

1764 р., н. р. 17 вересня¹. Кіш. – Ордер Коша бугогардовому полковникові Кирилу Темному з наказом розкидати насипані інженер-поручиком Єгором Араповим межі по верхів'ях річок від Лисих Гір до Бешбайраків

Пану полковнику бугогардовому Кирилу Темному з старшиною
Ордеръ

Репорт ваш с представлением, что при розездѣ вашем с командою вѣдомства вашего степних мѣст наехали отпавленного с крепости Святыя Елисавети инженер-порутчика Егора Крапова [!], розездившого² с командою степь здешний, взявъ отъ Лисой Гори по вершинѣ Карабелного, Помѣчной, и по вершинѣ Грузкой чрезъ Бешбайраки. І³ Бешбайраковъ четири отѣхалъ и могилки сипаль. По запросѣ жъ-де вами ему, порутчику⁴, по какимъ вѣлѣніямъ онъ порутчикъ то дѣлаетъ, объявилъ-де, что онъ, в силѣ ордера крепости Святыя Е. коменданта дѣлаетъ, и что ви, не имѣя от Коша у себе повелѣнія, к такому описанию его не допустили в Кошѣ Войска Запорожского Низового сего сентября 17 дня полученъ.

А яко по справки в Кошѣ Войска Запорожского Низового явилось, что⁵ для насипанія могилкокъ к разграниченію степних мѣсть Войска Запорожского⁶ никакова указа в получении в Кошѣ нѣтъ, и размежованія войсковою в запорожских дачах лежащей землѣ без вѣдома Коша никому чинить не слѣдуетъ⁷. Для // того в резолюцію повелевается вамъ зараз, собравъ вѣдомства вашего⁸ съ надежныхъ козаковъ команду, и в степниѣ вѣдомства вашего мѣста слѣдовать, и издѣланіе означеннымъ поручикомъ могилки всѣ разбросить. И впредь без повелѣнія Коша ку [!] учиненію черти и посипанія могилкокъ⁹ никого отнюдь не допускать. И что при розездахъ ваших слѣдовать будетъ зчаста¹⁰ в Кошѣ репортовать.

А что ви объявлено поручика сипать могилкокъ без вѣдома нашего не допустили, і могилки роскидали, васъ и козаковъ, сіе чинившихъ, похваляемъ.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 165. Арк. 58 і зв. Відпуск.

¹ Датовано за змістом документа.

² Написано над рядком.

³ Далі одне слово написано над рядком нерозбірливо.

⁴ Написано на лівому березі ему порутчику.

⁵ Далі закреслено для.

⁶ Вставка на лівому березі для насипанія могилкокъ к разграниченію степних мѣсть Войска Запорожского написана замість закресленого описания степних мѣсть.

⁷ Вставка на лівому березі и размежованія войсковою в запорожских дачах лежащей землѣ ни от кого ни слѣдуетъ без вѣдома Коша, никому чинить не слѣдуетъ де слова ни от кого ни слѣдуетъ закреслено.

⁸ Далі закреслено козачую ком. надежную.

⁹ Вставка на лівому березі черти и посипанія могилкокъ написана замість закресленого грани и описания земел де слова и описания земел написано над рядком і закреслено.

¹⁰ Вставка на лівому березі при розездахъ ваших слѣдовать будетъ зчаста написана замість закресленого по сѣму впредь послѣдует.

№ 9

1764 р., жовтня 12. Кіш. – Донесення Коша гетьманові Кирилу Розумовському про насипання інженер-поручиком Єгором Араповим меж по урочищах Корабельна, Помічна, Грузька і у Бешбайраках; про заборону в'їзду новослобідських мешканців для заготівлі дров у Вольності Війська Запорозького

Ясневелможному высокоповелителному гспдну гспдну Маляя Россіи обоихъ сторонъ Днѣпра и Войскъ Запорожскихъ гетману, генераль-фелдмаршалу, [...] ¹ графу Кирилѣ Григориѣвичу его сияльтелству Разумовскому

Нижайшее доношение

Какови Войску Запорожскому Низовому *от* слободских, что при крепости Святия Елисаветы населенних по проведенную прежде гспдном генером[!] -аншефомъ и киевскимъ генераль-губернатором и кавалеромъ Глѣбовимъ черту обивателей самоволнимы и гвалтовними вездами для разнихъ прокористованій испустошеніемъ здешнихъ Запорожского Войска по сю сторону означенной черти, лесов, буераков и протчего, також виселениями футоров и протчего ² последовали обыди [!] вашей ясневелможности *от* Коша Войска Запорожского Низового // многоажди доносимо было.

Сверхъ же вишеписаного ³, минувашаго сѣнтябра 17 дня полковникъ буггардовій с полковою старшиною в Кошъ репортуєть, что по обявленію ему *от* розезднихъ запорожскихъ козаков, когда увѣстился онъ, яко нѣякисъ афицери по земляхъ запорожскому владенію принадлежащихъ, сиплють могилки по вершинѣ урочищъ Карабелного, Помѣчной, Грузкой и Бешбайраках, то онъ, полковникъ, поехавши к провѣдіванію того сискаль тѣхъ афицеров в Бешбайракахъ, іс которихъ первой по спросу полковнику обявил, что онъ порутчикъ Егоръ Арапов и посланъ *от* гспдна генерала-порутчика и кавалера Мелгунова ⁴ по инструкціи для учинения межѣ к слободскому поселенію ⁵. Реченной же полковникъ, не имея у себе *от* Коша повелѣнія, оного порутчика к насипанію могилкок болше не допустилъ.

А понеже те земли, гдѣ предписанній порутчикъ сипаль могилки, Войску Запорожскому Низовому ко владѣнію ізстара [!] и нинѣ принадлежит, Войско же Запорожское и такъ *от*шедшими под слободское поселение и Новую Сербию землями крайне истѣсненно и обиженно, нинѣ же еще в горчайшую того обыду.

Предреченній порутчикъ те могилкі невѣдомо для чего сипал по воисковой землѣ, без списания с Кошемъ, и тѣмъ навель // немалое Войску сумнѣние, о чемъ, хотя к находящемусь тамо гспдну генерал-порутчику и Новороссійской губерніи главному командиру Мелгунову писано с прошеніемъ, чтоб впред на владѣемую Войскомъ Запорожскимъ землю сипать могилкок без вѣдома Коша ниhto не наездилъ, и поселенци бѣ воздержани были *от* гвалтовного и самоволного к прокористованію в здешние дачи за черту предписанную

¹ Повне написання титулу скорочено.

² Написано над рядком и протчего.

³ Написано над рядком Сверхъ же вишеписаного.

⁴ Написано над рядком порутчика и кавалера Мелгунова замість закресленого и крепости Святия Елисаветы коменданта.

⁵ Написано над рядком к слободскому поселенію.

везда¹ и вісилений² футорами, аднакь, какь вишепрописано, что имѣеть Войско крайное *от* гвалтовнихъ и самоволнихъ³ слобожанами вездов⁴ разорение і немалое чрезъ посипание могилок сумнѣние.

Для того вашей ясневелможности покорнѣйше⁵ донося, нижайше просимъ, дабы впредъ вишеписанние Новороссійской губерніи подчинение люде в запорожские дачи за черту его высокопревосходителствомъ гспдномъ генераломъ-аншефомъ и кавалеромъ Глѣбовимъ, прежде проведенную, в войсковие буераки для рубки дров и протчихъ потребностей, и ни для какихъ на войсковихъ земляхъ прокористованій не везжали и футорами и протчимъ⁶ на здешней⁷ землѣ селения не имели, а учинившиєсь сведено бѣ било.

Такожъ⁸ на оной⁹ // вместо знаков¹⁰ могилокъ насипаемо и никакова препятства в завладѣніи насипаемими афицерами, і, какь вишеписано, чинено бѣ¹¹ не било, куда надлежить о исходотайствованіи милостивой, запретительной¹² резолюціи взнеси и насъ¹³ резолюцією снабдити *отчески*¹⁴ не оставитъ.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 165. Арк. 60 і зв., 65 і зв. Відпуск.

№ 10

1764 р., грудня 13. – Рапорт бугогардового полковника Кирила Темного Кошеві про заперечення факту грабунку майна та речей пилипонів, які оселилися в межах Вольностей Війська Запорозького; про застави компанійців на Грузькій, Корабельній, Піщаному Броді і Лисій Горі, виставлені для унеможливлення здійснення бугогардовим полковником наглядю з метою попередження пустошення байраків, ловлі звіра та поселення хуторів

В Кошъ Войска Запорожского Низового

Покорній репортъ

Сурдеръ *от* вашей велможности прошлого ноябра 29 д. в Бугогардовой паланки получень, в которомъ изьяснено, что гспднъ генерал-маіоръ і Ново-

¹ Слово правлено. Треба вѣздя.

² Слово правлено.

³ Далі закреслено вездовъ.

⁴ Написано на лівому березі.

⁵ Слово правлено.

⁶ Написано над рядком и протчимъ.

⁷ Написано над рядком замість закресленого войсковою запорожской.

⁸ Написано над рядком а учинившиєсь сведено бѣ било. Такожъ замість закресленого в рядку и безъ вѣдома Коша та закресленого над рядком и то.

⁹ Написано над рядком замість закресленого владѣемой изстар[и] // Запорожскимъ Войскомъ землѣ *де* слово изстар[и] написано на лівому полі.

¹⁰ Написано над рядком и протчимъ.

¹¹ Вставка на лівому березі і знако и никакова препятства в завладѣніи чинено не би насипаемими афицерами, і какь вишеписано чинено бѣ *де* слова і знако та чинено не би закреслено.

¹² Написано над рядком.

¹³ Далі закреслено милостивою.

¹⁴ Написано на правому березі.

російской губернії комендирь Алезандръ Ісааков [!] сего теченія 8 д. при-
сланнымъ в Кошъ сообщеніемъ объявил, якоби я прошедшого сентября 28 д.
с командою наехал в ставку Лозовату, состоявшим при оной казакамъ при-
казывал оттол сойти, и забрал в них полтора мешка сухарей, в коих было
зашиито козачих денегъ шестьдесят копекъ [!], пшена полтора мешка; сало вед-
чоное едно, а при томъ похвалялся заготовленое теми казакамъ сено, также
і ставку зжечь.

Да того жъ сентября 29 д. поутру будто я з болшою командою жителя
Пещаного Броду Мойсея Харитонов, также и жиющого¹ от Лисой Гори ставки
в трех верстах поселенца-расколника Василя Губарева і его товарища Михай-
ла Ершова билъ плетми нещадно и отнял несколько с имущества, а сколько
и у кого и чего именно // у оногo писма и реестръ сообщень, с которогo при
ордерѣ вашей велможности и копия приложена, требует того всего возвра-
щения; и повелѣвается от вашей велможности, когда такие от ме² бой, гра-
бителство і похвалки при ставки Лозоватой казакамъ, также Пещаногo Броду
жителю Харитонову, и живущему в трех верстах³ от Лисой Гори расколник-
ку Губареву причинили, і за что именно и в каких дачах поселение состоит
прислат в Кошъ обстоятельнѣйший репорт. І во исполнение высокогo вашей
велможности ордера репортую.

Будучи я с командою в степних войскових дачах в розездѣ наехал в дачах
войскових инженерной поручика Егора Арапова, что без ведова [!] межовал
войсковую землю, которогo болшь к межованию не допустил і согнал, о чемъ
в Кошъ прошлого сентября 12 д. з Бугогардовой паланки и репортованно.

По коему репорту от вашей велможности того жъ сентября 22 д. в Бугогар-
довую паланку ордеръ наслан, в котормъ веленно за получениемъ оногo заразъ
собрать с ведомства Бугогардоваго надежных козаков команду в степние ведом-
ства следоват, и зделание вишписаннымъ поручикомъ могилки все разбросать,
і впредь безъ повеленія Коша к учиненію черти і пасипанія могилокъ отнюдь
не допускат, і до получения // высокогo вашей велможности ордера, собравшы
шестьдесят надежных козаков, ездил и могилки, зачавши от Бешъбайраков
поразброшивал, и следуючи за разброшениемъ могилокъ, сискал в дачах вой-
скових за отведенною гспдномъ генерал-аншефомъ і киевскимъ генерал-губер-
наторомъ і кавалеромъ Глебовимъ чертою поселившимися в Пещаногo Броду пи-
липовцовъ за 10 версть. Которие тамо живучи, чинять проходящимъ ватагамъ
в войсковие дачи з борошномъ и другими разными вещи взятиемъ от каждого
воза по десяти копеекъ, такожъ воровствомъ лошадей, рогатогo скота отби-
тиемъ, денегъ немалую обиду. И за такие ихъ продерзости и за уходы упорно в
дачи войсковие приказывал сойти і, чтобъ впредь в дачах войскових не селились,
даби чрезъ ихъ воровство на Войско худихъ наносовъ не следовало.

І поехавши оттол в Лису Гору поразброшивал могилки, где неподалеку
Лисой Гори в дачах войскових сискал, сидящогo хуторомъ расколця [!], от
черти веденой прописаннымъ генераломъ Глебовимъ версть за 15. І тому, за
силу вашей велможности насланных в Бугогардовую паланку многих високих
велѣний // в защищении дачъ войскових, приказал сойти і, чтобъ тамъ не жить.

¹ жиющого.

² меня.

³ Написано над рядком.

Что жь касается до причиненія обидь, какъ гспднъ генерал-маіаръ Ісаковъ в своемъ сообщеніи к вашей велможности представляеть и при ономъ сообщили рєєстръ, *от* мене прописанімъ пилиповцямъ і состоящимъ в Лозоватой ставки казакамъ і малъйшей обиди не причинено, і похвалкъ [!] к соженію сена і ставки¹ не било, и ничего не брато, кромѣ для козаков сами козаки, состоящіе в ставки² Грузкой винесли для команды мешокъ сухарей, безъ всякого домагательства, а пшена і сала не брали, и состоящие в той ставки козаки не давали, и будучіе при мне козаки насилно ничего не брали.

І тоє вишьписаннимъ генераломъ Ісаковимъ напрасно к вашей велможности внесенно, і для одних толко затъвокъ, чем би отбить, чтоб в розездъ с командою в тие мѣста не ходлъ [!], даби тамо в дачах войскових, как пилиповцямъ, такъ и другимъ народамъ, селится свободно и користоватся байраками и сенокосами, такожъ и в ловлє звѣра, чрезъ что следуетъ казакамъ немалая обида і утѣсьнение. //

Да кромѣ того, он же гспднъ генерал-маіоръ Ісаковъ, того жь ноября 8 д. присланнимъ в Кош сообщеніемъ обявляетъ, будто я сверхъ прежних многих Новороссийской губерніи обивателямъ причинених обидь в недавномъ времени, з двумястами человѣкъ козаков, приехав в имеющуюся на речке Ташлику *отставного* рохмистра [!] Иванченка футоръ, поселившишимся [!] тамъ людямъ *оттол* сходить приказиваль, что тамъ вовся не жили, а когда бь-де его, Иванченка, застали, прибить похвалялис, и из собствених его, Иванченка, двадцяти осми воловъ самих лучих две пари³, зарезавши⁴, сели, и прочое с пожитков забрали, да и кромє того в поселенцовъ немалое число разних⁵ пожитков побрато, і тьребуєть возвращения.

То и сіє гспдномъ генераломъ Ісаковимъ [!] внесенно напрасно. Футор, прописанного Иванченка, построєнь сего году в дачах войскових за *отведенною* генераломъ Глебовимъ чертою в расстояніи *от* черти в войскових дачах за 20 верстѣ і болше⁶, не в Ташлику, но на усть Грузкой, і будучи я в вобездки[!], за силу високого вашей велможности ордера, зъ 60 человѣкъ казаками для разьброшенія // могилокъ наехал, вишьписанного Иванченка футоръ, поставленной упорно без ведома Коша в дачах войскових, которому, будучи я прежде сего в вобездки [!] для защищения дачь войскових, по ордеру насланному с Коша в Бугогардовую паланку прошлого іюня 9 д., в которомъ найкрѣпчайше притвержденно, чтоб з слобожан никого в дачи войсковіе низачемъ и к малъйшему прокористованию в войсковіе дачи не впускат и обявит, чтоб они лесомъ и прочимъ доволствовались за чертою гпосдина [!] генерала Глебова, не вездя в дачи войсковіе без ведома Коша, и накрѣпко того смотреть, чтоб войсковіе буйраки і плавнѣ в испутощеніе не приходили. І во ісполненіе вашей велможности високих веленъй прописанному Иванченку приказиваль, чтобъ без ведома Коша не строился и буйраков войскових для поселенія футора не пустошил, но онъ Иванченко на то, не взирая самоволно и упорно поселилсь на устѣ Грузкой и буйраки войсковіе для поселенія

¹ Слово правлено.

² Написано на лівому березі в ставки.

³ Слово правлено.

⁴ Слово правлено.

⁵ Слово правлено.

⁶ Написано на лівому березі і болше.

футора попустошилъ. // І за такое єво упрямство и усилство будучимъ при мнѣ казакамъ приказалъ пару волов убитъ, і людямъ, тамъ живущимъ, велѣлъ сойти, чтобъ вовся не жили и не сѣлились, и буйраковъ [!] войско¹ не пустошили, и деревню, что онъ, Иванченко, для селенія з байраковъ войско² навозилъ, сожгли. И ежели бъ єго самого засталъ, то за єго такие продерзости и упорное в дачахъ войсковихъ поселение и за пустош байраковъ безъ наказанія не остался бъ.

Что жъ онъ гспднъ Ісаковъ представляеть вашей велможности, якоби, две пари воловъ³ убили, наехавши з двомасту козаками, такожъ и прочое імущество в тамошнихъ жителей забрали, то сіє напрасно взнесенно. Казаковъ при мнѣ толко било 60 человекъ, а не двѣстѣ. І кромѣ пари воловъ, ничего болшъ, какъ єму Иванченку, такъ и обивателямъ тамо живущивъ [!] імалю не причиненно. Но онъ, гспднъ генералъ Исаковъ [!], защищая тѣмъ себѣ, что по єго дозволению в дачахъ войсковихъ упорно селятся и буйраки войсковіє пустошатъ і, чтобъ я с командою для защищенія дачъ войсковихъ не ѣздилъ, поставлялъ в дачахъ войсковихъ кумпанѣйцовъ, яко-то: // в Грузкой, Пещаномъ Броду, Лисой Горѣ, в Карабилномъ і насилаєтъ своими ордери, хто б ни уѣжал в тие мѣста для рацищенія дачъ войсковихъ, словить и, забиши в колодки, присилать к нему в Елисаветъ.

Однак, яко на то, не взираючи, за силу вашей велможности високихъ велѣний, к прокористованію і пустошенію войсковихъ дачъ імалѣйшему не допуская, и сидящимъ в ведомствѣ козакамъ, за силу ордеровъ, приказалъ, чтобъ, отнюдь, никого какъ спустошенію [!] байраковъ, такъ і в степнихъ мѣстахъ к ловлѣ звѣра і поселенію хуторовъ не допускали, и ежели кого поймаютъ, со всемъ заберали б и приводили в паланку для отсылки в Кошъ.

О чемъ вашей велможности з нижайшою покорностию репортуємъ.

Полковникъ бугогардовий Кирило Темній зъ старшиною

Помітка: П. декабра 20 д. 1764 году

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 165. Арк. 107–110зв. Оригінал.

№ 11

1765 р., липня 24. Кіш. – Ордер Коша бугогардовому полковникові Якову Біді про вжиття заходів щодо недопущення слобожан оселятися на землях Вольностей Війська Запорозького, користуватися військовими дачами, а також про заборону козакам пустошити поселення й грабувати майно слобожан

Гспдну полковнику бугогардовому Якову Бѣдѣ зъ старшиною

Срдеръ

Репортъ вашъ, коимъ представляете, что вами при обездѣ⁴ дачъ воискових⁵ слобожанъ, поселившихся внов в дачахъ здѣшних⁶, в речки Чорномъ Ташли-

¹ войскових.

² войскових.

³ Написано над рядком.

⁴ Слово правлено.

⁵ Написано над рядкомъ дачъ воисковихъ замість закресленого добръ.

⁶ Написано над рядкомъ замість закресленого воисковихъ.

ку, тоєю стороною футорами, коихъ болѣе десяти состояло, безъ причиненія їмалѣйшеї обиди, хотя висиланно, такожъ и сего лѣта, там же начавшихъ строится до пяти футоров достроивать ї впрעדъ селится запрещанно [!]. Но *от* онихъ людей вам объявлено, что їмъ¹ *от* командующаго в Орле маїора в дачахъ войсковихъ тамо ї далѣе селится футорами ї хлѣбъ пахат, коего ї ннѣ задоволено насеяннаго еще безъ снятія состоить, дозволеніе учиненно.

Ї что до онога Ташлика недавно передъ вашимъ обездомъ зъ крепости Стія Елисавети їнженеромъ кодолу² волочене ї могилки сипано, ї ту їмъ на поселеніе землю падуванено, могилки *ж*, хотя вы ї намеревали поразбрашивать, однакъ безъ повелѣнія Коша сумнились, а особливо, что с малою командою били.

Да³ ї, что *от* прописаннаго в Орле состоящаго маїора, в случае вашего туда с командою обезда, ї какой причиненію поселенцамъ, на войскової землѣ сидящимъ *от* вас ѡбиди їли ихъ *от*толь⁴ висилки, о недопущеніи васъ // к тому, к состоящему в Лисой Горѣ⁵ полковнику компанѣйскому Забѣлѣ⁶ ордерами предложенно в Коше полученъ, которимъ просите резолюціи.

А яко высочайшими опредѣленіями войсковихъ земель под поселеніе к крепости Стіе Елисавети⁷ *от*меживать ї самовольными поселеніями занимать⁸ запрещенно, потому какъ *от*межовивать землѣ⁹ здешной, такъ ї заселявать хуторами не надлежитъ, ї то следуєтъ в противность высочайшимъ опредѣленіямъ.

Для того ви їмееѣ, собравъ зъ ведомства вашего довольно число команди їобѣхать все войсковіе землѣ ї на онихъ їмеющимъ хутора у поселеніи слободскимъ обивателямъ крепко притвердить, чтобъ они с техъ сойшли в принадлежашіе їмъ дачи, обявля при томъ їмъ, что, буди волею они¹⁰ не сойдут, то силою совсемъ висиланни будутъ непремѣнно¹¹, а кои ново [!] хутора заводить начинаютъ, техъ к тому вовся не допустить ї заводимое строеніе разбросать, а ихъ з дачъ здешнихъ вислать, но при томъ смотрѣтъ, чтобъ *от* васъ ї команди вашей грабителствомъ какого їмущества їли забоиствомъ обиди тѣмъ обивателямъ приизоити [!] не могло¹².

Ї впрעדъ, чтобъ те поселенци¹³ заводить въ здешнѣхъ дачахъ надъ высочайшіе опредѣленія хуторовъ ї жиллей не могли, часто, // разежая съ командою,

¹ Слово правлено.

² Кодола – ланцюг, путо. Тут кодолу волочене *вжито* у значенні познати между.

³ Слово правлено.

⁴ Слово правлено.

⁵ Далі закреслено гспдну.

⁶ Далі закреслено зъ его полкомъ.

⁷ Далі витерто не.

⁸ Слово правлено.

⁹ Слово правлено.

¹⁰ Написано на лівому березі.

¹¹ Далі закреслено толко при томъ онимъ боємъ ї здирствами нѣкакихъ обидъ їмалѣйшихъ не причинять, *де слово* онимъ правлено.

¹² Вставка *внизу аркуша* но притомъ смотрѣтъ, чтобъ *от* васъ ї команди вашей грабителствомъ какого їмущества, їли забоиствомъ обиди тѣмъ обивателямъ приизоити[!] не могло.

¹³ Написано надъ рядкомъ те поселенци *замість* закресленого они.

вам *смотрѣт* і¹ ихъ к тому не допускать. Могилки жъ, поелику оніе не в силѣ указовъ посипанни, і в Кошѣ о томъ никакова ізвестія нетъ, повелѣвается всѣ до единой, гдѣ они по землямъ здѣшнимъ учиненни, разбросать. Не менше жъ старатся никого стороннихъ к прокористованіямъ в дачахъ здѣшнихъ і къ іспустошеніямъ онихъ не допускать, і что происходитъ будеть в Кошѣ репортовать. А что такъ самоупорно утѣсненія заселиваніемъ² дачъ войсковихъ, такъже і отмежованіемъ земель безъуказнимъ чинятся Войску обиди, о томъ к высокимъ командамъ зъ жалобою представленія *от* Коша учиненни.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 69–70. Відпуск.

№ 12

1765 р., липня 29. – Донесення Коша генерал-губернаторові Малоросії Петру Рум'янцеву з проханнямъ вжити заходівъ проти заселення слобожанами земель Вольностей Війська Запорозького, які їхъ пустошать; про утиски з боку військовихъ, які насилають нову межу

Сиятелнѣйшему графу его высокопревосходителству гспдну императорскаго величества *от* арміи генерал-аншефу, малоросіискому генерал-губернатору, малоросіиской коллегіи Президенту, Украинского и Малоросіиского корпусовъ главному комендиру, обоихъ росіискихъ ординовъ и Святыя Анны кавалеру Петру Алѣξανдровичу Румянцову

Доношение

По многопроизшедшимъ Войску Запорожскому *отъ* находящихся при крепости Святыя Елисаветы комендировъ самоизвольнымъ над *отведенную* его высокопревосходителствомъ гспдномъ генераломъ-аншефомъ и кавалеромъ кіевскимъ генералъ-губернаторомъ Иваномъ Федоровичемъ Глѣбовимъ к той крепости под слободское поселение, что нинѣ пикинерной полкъ³, двадцативерстную черту, многимъ числомъ еще старинныхъ земель Войска Запорожского *отграниченіемъ* и допущениемъ [!] оныѣ и протчіе войсковыѣ дачи темъ слободскимъ поселенцамъ заселять и угодия войсковыѣ в пустошь приводитъ во всекрѣйнѣйшоѣ [!] утѣсненіе Войску, по взнесеннымъ *от* Войска Запорожского Низового в такихъ тяжкихъ и нестерпимыхъ обидахъ къ ея императорскому величеству всеподданнѣйшимъ прозбамъ по состоявшимся в Правителствующемъ Сенатѣ высочайшимъ опредѣленіямъ, посланными 762 гевваря *от* 7 и 763 годовъ декабря *от* 8 числѣ ис Правителствующаго Сената в Киевскую губернскую канцелярію и в крепость Святыѣ Елисаветы // указами велено, какиѣ Войска Запорожского землѣ и угодии безъуказно к тому слободскому поселенію *отняти*, оныѣ Запорожскому Войску возвратитъ и впредь собою запорожскихъ земелъ и угодій не *отнимать*, и темъ Войску Запорожскому обидѣ не чинитъ, равно и техъ слободскихъ поселеній в неподлежащихъ мѣстахъ не заводитъ.

¹ Написано над рядкомъ вам *смотрѣт*, і.

² Слово правлено.

³ Написано над рядкомъ і на лѣвому березі что нинѣ пикинерной полкъ.

Но *от* командующих в крепости Святыя Елисаветы не тол безуказно занятых под то слободское поселеніе войсковых дачъ не возвращено и тѣхъ учинившихся на земляхъ войсковыхъ за предзначащимся рубежемъ обивательскихъ поселеній по¹ многимъ *от* Воиска требованіямъ не сведенно, но в отмѣну тѣхъ высочайшихъ опредѣленій чрезъ отправленныхъ *от* крепости инженеръ-афицеровъ землѣ здешныя немалымъ числомъ в прошломъ и в семъ году в истекшомъ июнѣ мѣсяцѣ *от* Гарду и по протчимъ местамъ *отмежовано* и могилки сипано и на войсковыхъ земляхъ вновь обывателямъ селения заводитъ дозволенно.

А свѣрхъ того, *от* реки Днѣпра в речки Самотканѣ между козачими зимовниками *от* командующаго в томъ² пикинерномъ³ полку⁴ маіора Алляшова[!] команда того полку, неизвестно для какихъ обстоятельствъ и выдно в едно утѣснение живущихъ тамо зимовниками козаковъ на тѣхъ местахъ, гдѣ козаки сѣнокосы *отправляютъ*, поставлена, которую⁵ имевшіесь к косбѣ травы выбиты, в чемъ тѣмъ козакамъ немалая нужность в приуготовлении сеновъ осталась⁶.

А свѣрхъ того, оная команда запасная козацое[!] скота не допускаетъ темъ козакамъ там доволствоватся і причиняетъ темъ і протчими утиснителстви немаліе обиди, да самъ же оной маіоръ Аляшовъ⁷ по той⁸ речки Самоткани с командою ездя⁹, высипая могилки одну в самомъ зимовнику козака здешнего куреня Конеловского Самѣила Носа висипаль. При томъ, сидящимъ // по той реки Самотканѣ донемала издавна¹⁰ зимовниками козакамъ приказивалъ сходить прочь, і страшая, буди не соидуть, то командо[й] согнати будутъ¹¹.

Войско жъ Запорожское, не имѣя ни *отколь* по какимъ указамъ то происходитъ извѣстия, и, чувствуя высочайшіе милостивіе ѿ непричиненіи Воиску Запорожскому таковыхъ утесненій¹² запрещенія, какъ тѣмъ *отмежованіемъ* здешнихъ земелъ і посипаніемъ могилкокъ¹³, такъ и допущеніемъ¹⁴ слободскимъ поселенцамъ пустошить и заселиватъ дачи и угодия здешныя, имѣетъ всекрайнейшую и тяжчайшую обиду и с немалымъ сожалѣніемъ в старынныхъ извѣку тому Воиску принадлежащихъ земляхъ горестное сносить утѣснение, и при томъ по умноженію в томъ Воиски козаковъ и козачихъ поселеній, и по

¹ Написано над рядком.

² Далі закреслено Слободскомъ полку, что нынѣ.

³ Слово правлено.

⁴ Написано над рядком.

⁵ Слово правлено.

⁶ Слово правлено.

⁷ Вставка на лѣвому березі і нижче аркуша а свѣрхъ того оная команда запасная козацое[!] скота не допускаетъ темъ козакамъ там доволствоватся і причиняетъ темъ і протчими утиснителстви немаліе обиди, да самъ же оной маіоръ Аляшовъ.

⁸ Далі закреслено же.

⁹ Написано над рядкомъ Самоткани с командою ездя *замість* закресленно-го оной маіоръ Аляшовъ.

¹⁰ Далі закреслено издавна.

¹¹ Вставка *зверху* аркуша і страшая, буди не соидуть, то командо[й] согнати будутъ.

¹² Написано над рядкомъ таковыхъ утесненій *замість* закресленно-го того.

¹³ Написано над рядкомъ і посипаніемъ могилкокъ.

¹⁴ Далі закреслено такъ и допущеніемъ.

краиному везде во внутренних дачах жилиями между собою истеснѣнию[!], в распространении новыми селеніи крайнѣйшую нужду с вышеписанных утѣсненый претѣрпеваѣт.

Для того, дерзостно¹ вашему высокографскому сиятельству представляя покорнейше просимъ, куда надлежитъ повеление учинить, чтоб в силу означенныхъ высочайшихъ определений земель и угодій здешних, которыми Воиско издревле, по² кривавимъ предковъ заслугамъ владѣеть, *от* крепости С. Елисавети³ *отмежовиванно*⁴ такъ безуказно не было и учинившиесь на тѣхъ футоровъ и протчего самовольные поселеніи на определенную дачу сведено и непозволяно бѣ обитателямъ дачь здешнихъ заселять и оныхъ в конечное опустошение приводить, и тѣмъ горчайшиє и несноснѣйшиє Воиску // здѣшнему обиды и утесненіи причинять, равно и поставленную в Самотканѣ в едно козакам, тамо живущимъ, утесненіє і обиду⁵ без всякой надобности команду сведенно и козаковъ, там⁶ сидящихъ зимовниками, *оттоль*⁷ не висиланно і обидь імъ не приключанно⁸.

И о томъ, что будет *от* вашего высокографского сиятельства в защищение здешнего Воиска *от* таковыхъ горестнѣйшихъ обидь определено, милостивою резолюціею Воиско Запорожское пожаловать, якої с нашею преданностию ожидаемъ.

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 66 і зв., 71 і зв. Відпуск.

№ 13

1765 р., серпня 7. – Рапорт бугогардового полковника Якова Біди Кошеві про вжиття заходів щодо незаконно поселених хуторів пилипонів і насипаних меж між Сугаклійськими вершинами та Піщаним Бродом; про проведення російськими військовими нової 30-верстної лінії по р. Корабельна

Ея императорскаго величества Войска Запорожского Низового высокородному і високопочтенному гспдну войсковому судіи Павлу Фроловичу Головатому з високопочтенною войсковою старшиною[!]

Репортъ

В силѣ вашего высокородия високого ордера, мною з старшиною прошлаго августа 9 д. полученного, я с командою моею для висилки поселившихся въ дачахъ войсковыхъ футорама слобожанъ в принадлежащие імъ места, такожъ разбросаныя новозаводимыхъ футоровъ и посипанныхъ чрезъ инженер *от* крепосты Святыя Елисаветы на войсковой землѣ могилоть, ездиль і темъ

¹ Написано над рядком замість закресленного с неутерпимости.

² Написано над рядком.

³ Написано над рядком *от* крепости С. Елисавети.

⁴ Слово правлено.

⁵ Написано над рядком і обиду.

⁶ Слово виправлено зі слова *оттоль*.

⁷ Написано над рядком.

⁸ Написано над рядком і обидь імъ не приключанно.

жителствующимъ в дачахъ войсковыхъ футорамы слобожанамъ, (о коихъ футорахъ при семъ описъ прилагается)¹, в прынадлежащые їмъ мѣста с футоровъ высылалъ.

А новозаводимые футора, такоже посипанные гранню могилы большые, кои мною в ннѣшной обездъ найдены в Сугаклиискіхъ вершинахъ, а начавшіесь от сербскихъ дачъ мимо село Грузкую, Сугаклийские вершины, тоєю и сею сторону Ташлика Чорного з заниманьемъ в ту дачу написанныхъ в вышереченной описе[!] футоровъ поза слободою Орлом до Синюхи, мною от Сугаклиискыхъ вершинъ до Пешаного Броду, и якие вблизиности за оною новою чертою посепаание[!] могилы каждой слободе и пилиповцямъ границею, дабы одны до другихъ в дачи к прокористованию не вездили, поразброшеваль. А дале ехать, яко я ї изъ козаковъ здешнихъ никто, веденной гспдномъ генераломъ Глѣбовымъ черти не знае, поопасувался.

К тому же еще известно, что к слободе Орлѣ от Лисой Гори по Карабелне степу отмежуется, а от той всей // нововведенной черти еще на какуюсь государственную надобность на дридцять[!] верст землѣ войсковой приймется, о чемъ вашему высокородью репортуем, ї ежели вишеписанное к слободе Орлѣ отмеживанные войсковой землѣ чинитѣмется, что намъ делат, такоже по какие мѣста Глѣбова черта, резолюцією снабдыть не оставыть, покорнейше просим.

Полковникъ бугогардовой Яковъ Бѣда з старшиною

Помітка: Пол. сѣтябра [!] 18 д. 1765 году

ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 48 і зв. Оригінал.

On the basis of unpublished documents the course of events of 1763–1765 years, when the Nova Serbiya and Nova Sloboda settlements were transposed into the Novorosiysk province, was presented. At the same time the Cossacks suffered from the tsarist authorities through territorial restrictions and settling of the Slobodians on the lands of Bugogard Palanka.

Key words: Oleksiy Melhunov, Petro Kalnyshevskiy, Kish, harassment; restrictions; Sloboda settlements; Bugogard Palanka; colonel, rapport; Liberties of the Zaporozhian Army; Korabelna, Pomichna, Hruzka, Kostuvata, Lozuvata, Suhaklia, Chornyi Tashlyk rivers; districts; Beshbairaky, Lysa Hora, Pishchanyi Brid villages.

¹ Дужки у тексті. Перелік хуторів див.: ЦДІАК України. Ф. 229. Оп. 1. Спр. 151. Арк. 49.